

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: БАЛАНС МІЖ КОНТРОЛЕМ І ЗАХИСТОМ ПРАВ

Постановка проблеми. Розвиток підприємництва як основи економічного зростання вимагає створення ефективної та передбачуваної системи державного регулювання, зокрема у сфері адміністративної відповідальності. Наявність адекватних механізмів адміністративного контролю за додержанням законодавства у сфері господарської діяльності є необхідною умовою захисту публічних інтересів, забезпечення безпеки споживачів, екології, фінансової дисципліни. Водночас надмірне адміністративно-деліктне навантаження, нечіткість складів адміністративних правопорушень та процедур притягнення можуть створювати надмірний тиск на бізнес, порушувати принцип правової визначеності та знижувати інвестиційну привабливість.

В умовах євроінтеграційного курсу України важливо гармонізувати національну систему адміністративної відповідальності з європейськими підходами, які передбачають баланс між ефективним контролем і захистом прав суб'єктів підприємництва. Підвищення прозорості, передбачуваності та справедливості адміністративно-деліктного регулювання сприятиме зменшенню корупційних ризиків, формуванню конкурентного середовища та дотриманню прав людини у сфері господарської діяльності.

Тому дослідження проблем і напрямів удосконалення адміністративної відповідальності у сфері підприємництва є актуальним завданням сучасної юридичної науки, яке має важливе значення для розвитку пра-

вової держави та сталого економічного розвитку України.

Метою статті є комплексне теоретико-правове обґрунтування сутності та змісту адміністративної відповідальності у сфері підприємницької діяльності, виявлення проблем правової визначеності та ефективності її нормативно-правового регулювання в Україні, а також формування науково обґрунтованих пропозицій щодо забезпечення оптимального балансу між державним контролем і захистом прав суб'єктів підприємництва.

Аналіз наукових публікацій. Проблема адміністративної відповідальності у сфері господарської (підприємницької) діяльності є предметом дослідження низки українських учених-адміністративістів. Значний внесок у розвиток теорії адміністративної відповідальності зробили О. Бандурка, О. Кузьменко, В. Бевзенко, І. Голосніченко, які розглядали загальні засади адміністративно-деліктного права, його принципи, структуру складу адміністративного правопорушення.

Окремі аспекти адміністративної відповідальності суб'єктів господарювання досліджували Н. Біленчук, І. Петрова, Ю. Волошина, зокрема щодо адміністративно-правових засобів забезпечення господарської безпеки, особливостей відповідальності у сфері фінансового контролю, захисту прав людини у сфері публічного управління.

Важливим напрямом наукової дискусії є питання правової визначеності адміністративно-деліктних норм, недопущення злов-

живання дискреційними повноваженнями контролюючих органів, мінімізації корупційних ризиків. Ці аспекти аналізували у своїх працях С. Серьогін, Д. Лук'яненко, Н. Пархоменко, наголошуючи на потребі реформування механізмів державного контролю та підвищення гарантій прав суб'єктів підприємництва.

Водночас у сучасній українській юридичній науці ще недостатньо комплексних досліджень, що одночасно розкривали б особливості адміністративної відповідальності у підприємницькій сфері з урахуванням потреб правової визначеності, балансу між контролем і захистом прав, а також завдань гармонізації із європейськими підходами до регулювання підприємницької діяльності. Це визначає наукову новизну та актуальність обраного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Адміністративна відповідальність є однією з форм державного примусу, що застосовується для забезпечення дотримання обов'язкових правил поведінки у публічному адмініструванні, зокрема у сфері підприємницької діяльності [1; 2]. У теорії адміністративного права вона розглядається як вид юридичної відповідальності, що характеризується особливим складом адміністративного правопорушення, особливим процесуальним порядком притягнення до відповідальності та застосуванням адміністративних стягнень, визначених законом [3].

Особливість адміністративної відповідальності у сфері підприємництва полягає в її функціональному призначенні – забезпечувати баланс між публічними інтересами (захист прав споживачів, екологічна безпека, фінансова дисципліна, протидія монополізації) та приватними інтересами суб'єктів господарювання (свобода підприємництва, право на приватну власність, захист від надмірного втручання). Це зумовлює потребу у правовій визначеності адміністративно-деліктних норм і процедур, пропорційності санкцій, дотриманні принципів верховенства права та недискримінації [4].

У сфері підприємницької діяльності адміністративна відповідальність виконує кілька основних функцій: превентивну (запобігання порушенням), каральну (застосування санкцій за скоєні правопорушення), компенсаторну (захист публічних інтересів), регулятивну (вплив на поведінку учасників господарського обороту) [5]. Відмінною рисою є те, що суб'єктами адміністративних правопорушень часто виступають юридичні особи – підприємства, організації, що вимагає спеціальної конструкції складу правопорушення та визначення підстав відповідальності [6].

Важливим теоретичним аспектом також слід визначити питання меж дискреції органів публічної адміністрації під час застосування адміністративної відповідальності. Законність діяльності контролюючих органів передбачає чітке визначення складу правопорушення, компетенції щодо притягнення до відповідальності, процедурних гарантій для суб'єктів господарювання. У цьому контексті особливого значення набуває принцип правової визначеності як складова верховенства права, що вимагає точності формулювання адміністративно-деліктних норм і передбачуваності правозастосування [7].

Разом із цим, у сучасних умовах важливо враховувати концепції ризик-орієнтованого підходу до державного контролю та превентивного адміністрування, що передбачають зниження адміністративного тиску на сумлінних підприємців при збереженні ефективних механізмів відповідальності за серйозні порушення [8]. Це зумовлює потребу у системному перегляді теоретичних засад адміністративної відповідальності у сфері підприємництва з урахуванням принципів пропорційності, субсидіарності та мінімального втручання у господарську діяльність.

Переходячи до дослідження системи нормативно-правового регулювання адміністративної відповідальності у сфері підприємницької діяльності в Україні, зазначимо, що вона є багаторівневою та включає положення Конституції України, Кодексу Укра-

їни про адміністративні правопорушення (КУпАП), спеціальних законів та підзаконних нормативно-правових актів. Конституція України гарантує свободу підприємницької діяльності та захист права власності, водночас визнаючи можливість обмеження прав в інтересах національної безпеки, громадського порядку, охорони здоров'я, прав і свобод інших людей [1].

Ключовим кодифікованим актом системи нормативно-правового регулювання адміністративної відповідальності у сфері підприємницької діяльності в Україні є КУпАП, який визначає загальні засади адміністративної відповідальності, склад правопорушення, порядок провадження у справах про адміністративні правопорушення, види адміністративних стягнень [2].

Слід наголосити, що у сфері господарської діяльності передбачено значну кількість спеціальних складів адміністративних правопорушень (наприклад, порушення правил торгівлі, ліцензійних умов, податкового законодавства, антимонопольного регулювання) [9].

Крім КУпАП, важливу роль у системі нормативно-правового регулювання адміністративної відповідальності у сфері підприємницької діяльності в Україні відіграють спеціальні закони, що встановлюють відповідальність за окремі правопорушення або деталізують процедури контролю й притягнення до адміністративної відповідальності. Зокрема, Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» № 877-V від 5 квітня 2007 року регулює процедури проведення перевірок, права та обов'язки контролюючих органів і суб'єктів господарювання. Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» № 222-VIII від 2 березня 2015 року встановлює відповідальність за порушення ліцензійних умов [4].

Важливою особливістю досліджуваної сфери є наявність великої кількості підзаконних актів (постанов Кабінету Міністрів України, наказів міністерств), що деталізують

порядок проведення перевірок, формування актів перевірки, протоколів про правопорушення, порядок розгляду справ. Це створює ризики фрагментації правового регулювання та ускладнює забезпечення єдності адміністративно-деліктної політики [10].

Значну увагу законодавство приділяє процесуальним гарантіям суб'єктів господарювання під час контролю та притягнення до відповідальності: повідомленню про перевірки, доступу до матеріалів справи, праву на оскарження рішень контролюючих органів. Однак на практиці існують проблеми із дотриманням цих гарантій через нечіткість формулювань у підзаконних актах, різне трактування процедур органами влади, відсутність єдиних стандартів адміністративного провадження [11].

З огляду на євроінтеграційні зобов'язання України актуальним є завдання гармонізації національного законодавства з підходами Європейського Союзу у сфері контролю та відповідальності, що передбачають ризик-орієнтований підхід, мінімізацію втручання у діяльність сумлінних суб'єктів господарювання, забезпечення прозорості та правової визначеності процедур [12].

Таким чином, нормативно-правове регулювання адміністративної відповідальності у сфері господарської діяльності в Україні має комплексний характер, але потребує подальшого вдосконалення для досягнення балансу між державним контролем і захистом прав суб'єктів підприємництва.

Визначаючи проблеми забезпечення законності та правової визначеності адміністративно-деліктних норм у підприємництві, можна констатувати, що однією з головних проблем адміністративної відповідальності у сфері підприємництва в українських реаліях є недостатня правова визначеність складів адміністративних правопорушень та процедур притягнення до відповідальності. Це суперечить принципу верховенства права, який передбачає чіткість, зрозумілість і передбачуваність правових норм [13].

Часто законодавчі формулювання складів правопорушень є оціночними, надмірно загальними або дублюються в різних нормативних актах. Це дає можливість для розширеного тлумачення контролюючими органами, посилює ризики зловживання дискреційними повноваженнями та створює умови для вибіркового правозастосування. Прикладом є формулювання типу «інші порушення встановлених правил», «ухилення від виконання законних вимог», які не мають достатньої конкретизації [14].

Важливою проблемою є також невідповідність між адміністративно-деліктними нормами та процесуальними механізмами їх реалізації. Часто відсутні чіткі правила складання протоколів, фіксації доказів, строки розгляду справ, права учасників провадження. Це призводить до порушення процесуальних гарантій суб'єктів підприємницької діяльності, ускладнює оскарження рішень контролюючих органів [15].

Фрагментарність нормативно-правової бази проявляється у великій кількості підзаконних актів, які встановлюють спеціальні правила для окремих видів діяльності або контролюючих органів. Це призводить до нерівномірності правозастосування, різних підходів до оцінки однакових порушень у різних сферах. Така ситуація знижує передбачуваність правозастосовної практики й створює ризики корупційного тиску на бізнес [16].

Ще однією проблемою є дисбаланс між суворістю санкцій та суспільною небезпечністю правопорушення. У багатьох випадках адміністративні стягнення не є пропорційними або не враховують специфіку діяльності малих та середніх підприємств. Це порушує принцип пропорційності як складову верховенства права й створює перешкоди для розвитку підприємництва [17].

Окрім того, існує проблема недостатньої адаптації адміністративно-деліктного законодавства до сучасних підходів ризик-орієнтованого контролю, коли застосування адміністративних санкцій має ґрунтуватися на оцінці

реальних ризиків для публічних інтересів, а не на формальному фіксуванні порушень [18].

Таким чином, забезпечення законності та правової визначеності адміністративно-деліктних норм у сфері підприємництва вимагає чіткого формулювання складів правопорушень, узгодження матеріальних і процесуальних норм, мінімізації дискреції контролюючих органів та впровадження ризик-орієнтованого підходу до державного контролю.

Досягнення ефективного балансу між завданнями державного контролю та захистом прав суб'єктів підприємництва є ключовою умовою розвитку сучасної правової держави та конкурентної економіки. Такий баланс базується на принципах верховенства права, правової визначеності, пропорційності, недискримінації, рівності перед законом та дотримання прав людини [19].

Принцип верховенства права передбачає, що втручання держави в господарську діяльність має бути правомірним, здійснюватися на підставі чітко визначених законів та у спосіб, передбачений законом. Це означає вимогу до точності формулювання складів адміністративних правопорушень та процедур їх застосування. Правова визначеність гарантує передбачуваність для бізнесу та можливість планувати діяльність без ризику свавільного застосування санкцій [20].

Принцип пропорційності означає необхідність відповідності адміністративних санкцій тяжкості порушення та суспільній небезпечності діяння. Він забороняє надмірні або невинновдані суворі заходи впливу, особливо щодо малих і середніх підприємств, які можуть нести непропорційно великі витрати через адміністративні штрафи [21].

Важливою гарантією є принцип недискримінації та рівності суб'єктів підприємництва перед законом. Державний контроль не повинен створювати переваг або обмежень для окремих підприємств чи галузей без об'єктивних підстав. Однакові порушення мають тягнути однакову відповідальність незалежно від форми власності або розміру бізнесу [14].

Сучасні підходи до державного контролю передбачають застосування ризик-орієнтованого підходу, коли інтенсивність і частота перевірок, а також суворість санкцій залежать від оцінки ризику порушень і їхніх можливих наслідків для публічних інтересів [20]. Це дозволяє зосередити ресурси державного контролю на найбільш критичних сферах, знижуючи адміністративний тиск на сумлінних підприємців.

Принцип мінімального втручання (subsidiarity) вимагає, щоб держава використовувала найменш обтяжливі для бізнесу засоби досягнення своїх цілей. Санкції та контрольні заходи мають застосовуватися лише там і тоді, коли менш обмежувальні заходи не здатні ефективно захистити публічні інтереси [21].

Нарешті, забезпечення балансу між контролем і захистом прав передбачає наявність ефективних процесуальних гарантій: право бути поінформованим про перевірки, право на доступ до матеріалів справи, можливість оскарження рішень контролюючих органів у адміністративному та судовому порядку [12].

Таким чином, дотримання принципів верховенства права, правової визначеності, пропорційності, недискримінації, мінімального втручання та ефективних гарантій прав учасників провадження є необхідною умовою формування збалансованої системи адміністративної відповідальності у сфері підприємництва.

Удосконалення правового регулювання адміністративної відповідальності у сфері підприємницької діяльності є необхідною умовою забезпечення сталого економічного розвитку, підвищення інвестиційної привабливості та зміцнення правової держави. Одним із головних напрямів є підвищення правової визначеності адміністративно-деліктних норм шляхом чіткого формулювання складів правопорушень, усунення оціночних і надмірно широких конструкцій, гармонізації термінології у різних нормативно-правових актах [14].

Важливим завданням є систематизація нормативно-правової бази через усунення дублювання норм, узгодження матеріальних і процесуальних положень КУпАП, спеціальних законів та підзаконних актів. Це сприятиме єдності правозастосування, зменшенню можливостей для зловживання дискрецією з боку контролюючих органів та забезпеченню рівності всіх суб'єктів господарювання перед законом [15].

Необхідно впровадити ризик-орієнтований підхід до державного контролю як основу для визначення інтенсивності перевірок і суворості санкцій. Це передбачає розробку критеріїв ризику у законодавстві, що дозволить зосередити контрольні заходи на найбільш небезпечних сферах господарської діяльності та мінімізувати адміністративний тиск на сумлінних підприємців.

Важливо забезпечити пропорційність адміністративних санкцій суспільній небезпечності правопорушення, врахування специфіки малих і середніх підприємств, запровадження альтернативних (попереджувальних, відновних) заходів впливу у законодавстві. Це відповідає європейським стандартам і практиці застосування адміністративних санкцій у країнах ЄС [18].

Необхідною умовою є удосконалення процесуальних гарантій суб'єктів господарювання під час притягнення до адміністративної відповідальності: чітке визначення прав сторін провадження, процедур складання протоколів, фіксації доказів, строків розгляду справ, порядку оскарження рішень контролюючих органів.

Важливим перспективним напрямом є цифровізація адміністративно-деліктного провадження, зокрема впровадження електронних протоколів, реєстрів адміністративних правопорушень, електронного документообігу між органами влади та бізнесом. Це сприятиме прозорості процедур, мінімізації корупційних ризиків і зручності для суб'єктів господарювання.

Також необхідно забезпечити гармонізацію національного законодавства з європейськими

підходами, зокрема імплементувати принципи Європейської хартії регуляторної якості, дотримуватися рекомендацій Ради Європи щодо правових рамок адміністративної відповідальності, впроваджувати найкращі практики ЄС у сфері державного нагляду та контролю [17].

Таким чином, удосконалення правового регулювання адміністративної відповідальності у сфері підприємництва має ґрунтуватися на комплексному підході, що поєднує підвищення правової визначеності, пропорційності санкцій, розвиток процесуальних гарантій, ризик-орієнтований підхід до контролю та цифрову трансформацію процедур притягнення до відповідальності.

Висновки. Адміністративна відповідальність у сфері підприємницької діяльності виконує важливу функцію захисту публічних інтересів, забезпечення законності господарських процесів і запобігання порушенням прав споживачів та суспільної безпеки. Водночас її ефективне застосування вимагає дотримання

принципів верховенства права, правової визначеності, пропорційності та недискримінації. Існуючі проблеми – нечіткість складів правопорушень, фрагментарність нормативно-правової бази, надмірна дискреція контролюючих органів – створюють ризики для прав суб'єктів підприємництва та підривають довіру до державного регулювання.

Для досягнення балансу між державним контролем і захистом прав суб'єктів підприємництва необхідно удосконалити законодавство шляхом гармонізації матеріальних і процесуальних норм, запровадження ризик-орієнтованого підходу до контролю, посилення процесуальних гарантій бізнесу та розвитку цифрових інструментів правозастосування. Таке комплексне реформування сприятиме підвищенню прозорості та передбачуваності державного нагляду, зниженню корупційних ризиків, стимулюванню економічного розвитку та утвердженню принципів правової держави в Україні.

Анотація

Стаття присвячена комплексному дослідженню правових засад адміністративної відповідальності у сфері підприємницької діяльності як важливого інструменту забезпечення публічних інтересів та регулювання господарських відносин. Наголошено на актуальності теми у зв'язку з необхідністю досягнення балансу між ефективним державним контролем і захистом прав суб'єктів підприємництва в умовах розвитку ринкової економіки та євроінтеграційних зобов'язань України.

У статті проаналізовано теоретико-правові засади адміністративної відповідальності у підприємницькій сфері, зокрема сутність, функції та принципи її застосування. Підкреслено роль адміністративної відповідальності у забезпеченні правопорядку, захисті споживачів і публічних інтересів, а також у формуванні належної ділової культури. Окрему увагу приділено аналізу чинного нормативно-правового регулювання в Україні, включаючи Конституцію України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, спеціальні закони та підзаконні акти, які встановлюють правила контролю і процедури притягнення до відповідальності.

Виявлено ключові проблеми забезпечення законності та правової визначеності адміністративно-деліктних норм у сфері господарської діяльності: нечіткість формулювань складів правопорушень, фрагментарність правової бази, надмірна дискреція контролюючих органів, недосконалість процедурних гарантій для бізнесу. Обґрунтовано необхідність дотримання принципів верховенства права, пропорційності, недискримінації, мінімального втручання та ефективного захисту прав людини у процесі застосування адміністративної відповідальності.

Запропоновано напрями удосконалення законодавства: гармонізацію матеріальних і процесуальних норм, запровадження ризик-орієнтованого підходу до державного контролю, підвищення прозорості процедур, розвиток цифрових інструментів адміністративного провадження.

Значення дослідження полягає у формулюванні науково обґрунтованих пропозицій щодо реформування системи адміністративної відповідальності у сфері підприємництва з метою забезпечення балансу між захистом публічних інтересів і правами суб'єктів господарювання в умовах правової держави.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, підприємницька діяльність, державний контроль, правова визначеність, пропорційність, дискреція, права суб'єктів господарювання, ризик-орієнтований підхід, процесуальні гарантії.

Golovko R.M. Administrative responsibility in the sphere of entrepreneurial activity: balance between control and protection of rights

Summary

The article offers a comprehensive study of the legal foundations of administrative liability in the sphere of entrepreneurial activity as an important tool for safeguarding public interests and regulating business relations. The relevance of the topic is emphasized in light of the need to achieve a balance between effective state control and the protection of the rights of business entities in the context of a developing market economy and Ukraine's European integration commitments.

The paper analyzes the theoretical and legal foundations of administrative liability in the business sphere, including its essence, functions, and principles of application. It highlights the role of administrative liability in ensuring public order, protecting consumers and public interests, and fostering proper business ethics. Special attention is given to the analysis of the current regulatory framework in Ukraine, including the Constitution of Ukraine, the Code of Ukraine on Administrative Offenses, special laws, and by-laws that establish rules of control and procedures for imposing liability.

Key problems of ensuring legality and legal certainty of administrative-delict norms in economic activity are identified: vague definitions of offense elements, fragmentation of the legal framework, excessive discretion of supervisory authorities, and inadequate procedural safeguards for businesses. The need to adhere to the principles of the rule of law, proportionality, non-discrimination, minimal intervention, and effective protection of human rights in the application of administrative liability is substantiated.

The paper proposes directions for improving legislation: harmonizing substantive and procedural norms, introducing a risk-based approach to state supervision, enhancing procedural transparency, and developing digital tools for administrative proceedings. The significance of the study lies in formulating scientifically grounded proposals for reforming the system of administrative liability in the sphere of entrepreneurship in order to ensure a balance between protecting public interests and safeguarding the rights of business entities in a rule-of-law state.

Key words: administrative liability, entrepreneurial activity, state supervision, legal certainty, proportionality, discretion, rights of business entities, risk-based approach, procedural safeguards.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.
3. Про державний нагляд (контроль) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007 № 877-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 29. Ст. 389.
4. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 23. Ст. 158.

5. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України. (нова редакція – проєкт). *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 15.05.2025).
6. Бевзенко В. М. Теорія адміністративної процедури: монографія. Харків: Право, 2020. 312 с.
7. Бандурка О. М. Адміністративна відповідальність: теоретичні та практичні проблеми: монографія. Харків: ХНУВС, 2018. 256 с.
8. Біленчук Н. П. Адміністративно-правові засади господарської безпеки в Україні. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 192 с.
9. Волошина Ю. В. Адміністративно-деліктні норми у сфері господарської діяльності: проблеми правової визначеності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 34–39.
10. Серьогін С. І. Адміністративна відповідальність як інструмент державного контролю у сфері господарської діяльності. *Держава і право*. 2020. Вип. 89. С. 101–107.
11. Петрова І. О. Захист прав суб'єктів підприємництва у сфері державного нагляду (контролю): адміністративно-правові аспекти. Київ: Наукова думка, 2021. 180 с.
12. Лук'яненко Д. С. Дискреція органів контролю та гарантії прав суб'єктів підприємництва. *Юридична Україна*. 2022. № 1. С. 110–115.
13. Рабінович П. М. Верховенство права: методологія реалізації в українському праві. Львів: Львівський національний університет ім. І. Франка, 2018. 248 с.
14. Regulation (EU) No 765/2008 of the European Parliament and of the Council of 9 July 2008 setting out the requirements for accreditation and market surveillance relating to the marketing of products. *Official Journal of the EU*. 2008. L 218. P. 30–47.
15. OECD. Regulatory Policy and Governance: Supporting Economic Growth and Serving the Public Interest. Paris: OECD Publishing, 2011. 150 p.
16. European Commission. Better Regulation Guidelines. Brussels, 2017. 64 p.
17. Council of Europe. Recommendation CM/Rec(2017)2 on the legal regulation of administrative procedures. Strasbourg: Council of Europe, 2017.
18. European Charter of Rights of Users of eGovernment Services. Council of Europe, 2009.
19. Кабінет Міністрів України. Постанова від 24.12.2019 № 1106 «Про затвердження критеріїв оцінки ступеня ризику від провадження господарської діяльності». *Офіційний вісник України*. 2020. № 4.
20. Костюк О. П. Правові проблеми регулювання адміністративної відповідальності юридичних осіб в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2022. Вип. 1. С. 134–140.
21. Волошина Ю. В. Використання електронних протоколів у провадженні про адміністративні правопорушення. *Форум права*. 2022. № 3. С. 112–117.

Дата надходження статті: 14.07.2025

Дата прийняття статті: 22.07.2025

Опубліковано: 29.09.2025